

N:o 136.

Ank. till Riksd. kansli den 15 maj 1907, kl. 9 f. m.

Utlåtande, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af kronan tillkommande andel af hemmanet $\frac{1}{4}$ mantal Mjölby n:o 2 Kanikegården i Östergötlands län.

(I. A.)

I en till Riksdagen den 19 april innevarande år aflåten, till statsutskottets förberedande behandling remitterad proposition (n:o 175) har Kungl. Maj:t, under åberopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver jordbruksärenden för samma dag, föreslagit Riksdagen att

ej mindre för kronans del biträda det af öfriga delägare i hemmanet $\frac{1}{4}$ mantal Mjölby n:o 2 Kanikegården i Mjölby socken, på sätt statsrådsprotokollet närmare utvisade, fattade beslut om försäljning af nämnda hemman,

än äfven medgifva, att de medel, som genom ifrågavarande försäljning till kronan inflöte, måtte, på samma sätt som köpeskillingarna för försålda mindre kronoegendomar, användas till inköp för kronans räkning af skogbärande eller till skogsodling tjänlig mark.

Departementschefen har i detta ärende till förenämnda statsrådsprotokoll anfört följande:

»Enligt köpebref den 24 mars 1860 försåldes af förutvarande ägare till $\frac{1}{4}$ mantal frälse Mjölby Kanikegård med därtill hörande tullmjölkvarn i Mjölby socken af Östergötlands län detta hemman till alla dittills skjutsskyldiga ägare till hemman af kronoskatte- och frälse-natur i Vifolka härad med undantag af $\frac{1}{2}$ mantal Mjölby Munke-

Bih. till Riksd. Prot. 1907. 4 Saml. 1 Afd. 89 Häft. (N:o 136—143.) 1

eller Gästgifvaregård. Köpeskillingen utgjorde 22,075 rdr rmt. Fasta å köpet meddelades den 19 mars 1861. Ändamålet med inköpet var att fastigheten skulle användas till lättnad i den delägarna åliggande skjutsskyldigheten, sålunda att nyttjanderätten till densamma skulle öfverlämnas åt den, som såsom entreprenör åtog sig den köparnas hemman åliggande håll- och reservskjutsen. Till nämnda ändamål synes ock enligt de upplysningar, som i ärendet lämnats, fastigheten hafva användts ända till dess nu gällande skjutsstadga trädde i kraft. Enligt hvad Kungl. Maj:ts befallningshafvande i länet upplyst, har till afbetalning å köpeskillingen under åren 1858 och 1859 17,428 kronor 13 öre utdebiterats på de skjutsskyldiga hemmanen, tillhoppa 232 $\frac{3}{8}$ mantal. Återstoden förmodas hafva guldits af fastighetens afkastning. Under senare tider har fastigheten förvaltats af utsedda förtroendemän. Behållna arrende- och räntemedel hafva genom ombud i socknarna fördelats mellan ägarna eller innehafvarna af de skjutsskyldiga hemmanen efter mantalet.

Äfven åtskilliga kronan tillhöriga hemman finnas i häradet, som äro skyldiga utgöra skjuts. Dessa äro dels tre förutvarande hospitals-hemman, nämligen $\frac{1}{4}$ mantal Bromma i Veta socken samt $1\frac{1}{4}$ mantal Kolstad och $\frac{1}{4}$ mantal Gunnarp i Mjölby socken, dels ock sju till kronoparker inköpta hemmanslotter, nämligen tre om respektive $\frac{1}{27}$ mantal, $\frac{1}{7}$ mantal och $\frac{1}{18}$ mantal af hemmanet Skälleryd jämte $\frac{3}{4}$ mantal Byttebo i Västra Hargs socken samt $\frac{1}{8}$ mantal Bjärsbo, $\frac{1}{8}$ mantal Nackebo och $\frac{1}{6}$ mantal Åkebo i Östra Tollstads socken.

Vid sammanträde med de skjutsskyldiga hemmansinnehafvarna den 18 november 1903 beslöto de närvarande efter hållen auktion att för ett erbjudet pris af 60,000 kronor försälja ifrågavarande $\frac{1}{4}$ mantal Mjölby Kanikegården till kommissionären Oskar Hall i Mjölby. Köpekontrakt upprättades och underskrefs vid samma tillfälle, hvar-efter köpeskillingen erlagts och kvitterats å kontraktet. Sedermera har kontraktet den 2 januari 1906 påtecknats erkännande af Hall, att köpet skett för aktiebolaget Mjölby Kanikegårds räkning, och att nämnda bolag äfven erlagt köpeskillingen. Något ombud för kronan var icke tillstådes vid auktionen.

I en den 19 augusti 1904 till domänstyrelsen ingifven, af domänstyrelsen med underdånigt utlåtande den 5 april 1906 öfverlämnad skrift hafva nu kantorn K. A. Anderson och Axel Svensson i Eke i egenskap af utsedde förvaltningsmän för fastigheten i fråga hemställt om tillstånd till försäljningen, såvidt den kunde beröra kronans rätt.

En annan framställning i samma syfte har den 15 februari 1906 af aktiebolaget Mjölby Kanikegården gjorts hos Kungl. Maj:ts befallningshafvande i länet och, sedan den af nämnda myndighet insändts till domänstyrelsen, af styrelsen samtidigt med förutnämnda ansökan öfverlämnats till Kungl. Maj:t.

Genom Kungl. Maj:ts befallningshafvande, hvilken myndighets utlåtande öfver K. A. Anderssons och Axel Svenssons ansökan domänstyrelsen infordrat, hafva yttranden inhämtats från arrendatorerna af $\frac{1}{4}$ mantal Bromma, 1 $\frac{1}{4}$ mantal Kolstad och $\frac{1}{4}$ mantal Gunnarp äfvensom från domänintendenten i länet och öfverjägmästaren i östra distriktet.

icke någon af arrendatorerna har motsatt sig den ifrågasatta försäljningen, hvarvid emellertid arrendatorn af $\frac{1}{4}$ mantal Bromma N. G. L. Nilsson af vissa skäl anhållit att blifva tillerkänd den nämnda hemman tillkommande andel af köpeskillingen. Ej heller hafva domänintendenten och öfverjägmästaren gjort någon invändning mot att hemmanet försålles.

Kungl. Maj:ts befallningshafvande har, då den erhållna köpeskillingen afsevärdt öfverstege 1903 års taxeringsvärde, 40,700 kronor, samt fastigheten sannolikt ej vidare blefve för det med densamma afsedda ändamålet behöflig, hemställt om godkännande af försäljningen, hvad anginge kronans fastigheter.

Domänstyrelsen har under åberopande af hvad Kungl. Maj:ts befallningshafvande anfört och lika med denna myndighet hemställt, att den gjorda försäljningen måtte för kronans del godkännas.

Kammarkollegium har, efter nådig remiss, i underdånigt utlåtande den 6 november 1906 förklarat sig icke hafva något att erinra mot bifall till hvad domänstyrelsen sålunda i ärendet hemställt.

Som jag redan nämnt, har arrendatorn till $\frac{1}{4}$ mantal Bromma anhållit att blifva tillerkänd den på nämnda hemman belöpande andelen af köpeskillingen. Till stöd härför har Nilsson anfört, att han och hans fader före honom innehaft hemmanet sedan år 1857, att vid inköpet af Kanikegården för köpeskillingens gäldande upptagits ett amorteringslån, som sedermera förräntats och amorterats af de skjutskyldiga, samt att Nilssons fader och efter honom Nilsson utan afdrag på arrendesumman erlagt den på $\frac{1}{4}$ mantal Bromma belöpande andelen af ränta och amortering.

Arrendatorerna af 1 $\frac{1}{4}$ mantal Kolstad och $\frac{1}{4}$ mantal Gunnarp hafva däremot förklarat sig »afstå äganderätten» till $\frac{1}{4}$ mantal Mjölby Kanikegård.

Redan uti den af K. A. Andersson och Axel Svensson ingifna ansökningen hade ifrågasatts, huruvida kronan ägde någon rätt till andel i köpeskillingen för sistnämnda fastighet. I fråga om förutnämnda hospitalshemman syntes det, anförda de, sannolikt, att arrendatorerna själfva inbetalt bidragen till utgifterna för inköpet af Kanikegården. Vid sådant förhållande syntes emellertid också arrendatorerna eller deras rättssinnehafvare äga anspråk på delaktighet i köpeskillingen. Vidare vore det enligt deras förmenande äfven oklart, om kronan eller vederbörande säljare ägde andel i Kanikegården för de till kronopark inköpta hemmanen.

Domänintendenten har i detta hänseende anført, att, då skjutsskyldigheten varit ett onus, hvilket kronans ifrågavarande hemman måst underkasta sig, det enligt domänintendentens förmenande vore högst sannolikt, att det varit de skjutsskyldiga hemmanen och ej kronan, som inköpt och varit ägare af Kanikegården, samt att han emellertid ej vågade bestämdt yttra sig om, huruvida nuvarande innehafvarna af hemmanen ägde rätt att få del af köpeskillingen, men att det dock syntes honom, som om dem borde tillerkännas en viss andel af köpeskillingen i förhållande till den tid, de innehaft respektive domäner.

Öfverjägmästaren har däremot ansett, att de på kronans hemman belöpande andelarna af köpeskillingen borde uppbäras af kronan.

Kungl. Maj:ts befallningshafvande har i denna del till en början upplyst, bland annat, att de två personer, som vid tiden för inköpet af Kanikegården innehade 1 $\frac{1}{4}$ mantal Kolstad, genom särskild afhandling till sin efterträdare i arrendet försålt den dem på grund af de gjorda inbetalningarna enligt deras förmenande tillkommande rätten till andel i Kanikegården, att samma rätt därefter genom ny afhandling upplåtits till en efterföljande arrendator, samt att denne i sin ordning sålt till person, som aldrig innehaft arrenderätten till hemmanet Kolstad.

Bestyrkta afskrifter af dessa upplåtelsehandlingar äro i ärendet företedda.

För egen del har Kungl. Maj:ts befallningshafvande anført följande.

Med säkerhet syntes kunna antagas, att arrendatorerna af de förutvarande hospitalshemmanen af egna medel erlagt hvad på hemmanen belöpt af de uttaxeringar, som ägt rum för inköp af Kanikegården. Då emellertid arrendatorerna varit skyldiga att på egen bekostnad fullgöra alla de besvär, som ålåge de af dem på arrende innehafda fastigheterna, samt inköpet af Kanikegården företagits i ändamål att på ett mera bekvämt sätt ordna den dessa fastigheter jämte åt-

skilliga andra åliggande skjutsskyldigheten, torde det kunna anses, att inbetalningarna i verkligheten skett icke för arrendatorernas räkning utan för fastigheternas. Beträffande åter de af statsverket inköpta hemmanen syntes uppenbart, att, då något förbehåll vid försäljningarna icke blifvit gjordt, den rätt i förevarande hänseende, som tillkommit de förutvarande ägarna, öfvergått till kronan. Det borde således åläggas förvaltningsmännen att till statsverket inbetala de andelar af köpeskillingen som belöpte på samtliga kronans ifrågavarande hemman.

Domänstyrelsen har anfört, att på kronan belöpande del af köpeskillingen syntes böra till statsverket inlevereras för att användas till inköp af skogbärande eller till skogsbörd tjänlig mark, och kammarkollegium har äfven i denna del icke haft något att erinra mot nådigt bifall till hvad domänstyrelsen hemställt.

Jag kan jämväl i detta sammanhang erinra, att Kungl. Maj:t genom nådigt bref den 2 februari 1906 medgifvit försäljning af Kanikegården, såvidt anginge ett Visingsö skolegodsfond tillhörigt hemman, utan att därvid någon rätt till köpeskillingen tillerkänts vederbörande innehafvare.

Samtliga myndigheter och personer, som i ärendet yttrat sig, hafva, såsom af det föregående framgår, yttrat sig till förmån för en försäljning af $\frac{1}{4}$ mantal Mjölby Kanikegården mot förut angifna köpeskillning äfven såvidt kronans rätt angår. Jag anser mig också böra i denna del i sak ansluta mig till samma uppfattning och förordar alltså härutinnan bifall till hvad domänstyrelsen hemställt, därvid jag med hänsyn till hvad i ärendet upplysts därom, att kontrakt redan upprättats och att köpeskillingen guldits, anser mig böra i likhet med myndigheterna föreslå, att ett blifvande beslut i ärendet från kronans sida måtte få formen af ett biträdande af den af öfriga delägare redan beslutade försäljningen.

Hvad därefter angår dispositionen af den betingade köpeskillingen, så framgår af den lämnade redogörelsen för 1860 års köpeafhandling, att den upplåtelse, som då ägde rum, skett till ägarna af de skjutsskyldiga hemmanen. Såvidt kronans då ägda hemman angår, skedde således upplåtelsen direkt till kronan. Någon rätt till andelar i Kanikegården eller i en blifvande köpeskillning för densamma kan således icke tillkomma vare sig förutvarande eller nuvarande arrendatorer af dessa hemman eller deras rättsinnehafvare. I fråga åter om de af kronan inköpta fastigheterna torde det af skäl, som Kungl. Maj:ts befallningshafvande framhållit, vara själfallet, att kronan ensam

har rätt till de på dessa hemman belöpande andelar af köpeskillingen. Äfven i denna del anser jag mig alltså böra förorda bifall till hvad myndigheterna hemställt.

Jämlikt § 77 regeringsformen torde frågan emellertid böra underställas Riksdagens pröfning.»

Utskottet hemställer,

att Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition må vinna Riksdagens bifall.

Stockholm den 14 maj 1907.

På statsutskottets vägnar:

HUGO TAMM.
